

۳۰ دی ماه ۱۴۰۰، استان یزد

مقامات بانوی اسلام حضرت خدیجه (سلام الله علیها)

فاطمه عابدین زاده^۱

چکیده

در این نوشتار درباره مقام و منزلت حضرت خدیجه (سلام الله علیها) قبل از اسلام و بعد از اسلام و ازدواج با پیامبر (صلی الله علیه و آله وسلم) بحث شده است تا بتوانیم با ایشان بیشتر آشنا شده و این بانوی بزرگوار را به عنوان الگوی زندگی معرفی کرده باشیم. زنی که با وجود این همه عزت و احترام که قبل از اسلام و ازدواج با پیامبر داشت، بعد از اسلام و ازدواج با پیامبر این جایگاه را از دست داد. حضرت خدیجه تمام ثروتش که مثال زدنی بود را دو دستی در راه اسلام خرج کرد و با همه سرزنش‌ها و فشارهای روحی، باز هم در راه رضای خدا و اسلام ثابت قدم و استوار ماند. همچنین ایشان مایه آرامش پیامبر بود.

واژگان کلیدی: حضرت خدیجه (سلام الله علیها)، مقامات، پیامبر.

^۱. طلبه سطح دو، مدرسه علمیه حضرت زینب کبری (سلام الله علیها).

انسان ذاتاً دوستدار کمال و سعادت است و به افراد آراسته به فضائل و زیبایی‌های معنوی و حقیقی عشق می‌ورزد و همواره می‌خواهد با الگو گرفتن از آنها او نیز به سعادت و کمال برسد؛ زیرا آنچه به انسان در پرورش و سیر به سوی خدا یاری می‌رساند پیروی آگاهانه از الگوها است. حضرت خدیجه نیز یک شخصیت کامل انسانی است که اخلاق و رفتار ایشان مورد رضایت خداوند است. ما در این مقاله به دنبال این هستیم که قبل از اسلام و بعد از اسلام آوردن حضرت و ازدواجشان با پیامبر چه مقاماتی دارند تا ایشان را به عنوان یک الگوی زندگی درست به دوران معاصر ارائه دهیم. در این راستا کتابها و مقالات بسیاری درباره مدح حضرت نوشته شده که چند نمونه را ذکر می‌کنیم: کتاب خصائص المومنین حضرت خدیجه (سلام الله علیها) نوشته حسین تهرانی، مقاله نگاهی به منزلت حضرت خدیجه (سلام الله علیها) در بیانات آیت الله وحید خراسانی و... ولی در این مقاله به صورت جزئی تر به مقامات ایشان که هر چند قطره از این فضائل هست بررسی می‌شود و پژوهش حاضر به روش کتابخانه ای انجام شده است.

مقامات حضرت خدیجه قبل از اسلام

القاب حضرت خدیجه (سلام الله علیها) قبل از اسلام بسیار بوده است که بیانگر عظمت و قداست بی پایان آن حضرت است کتابهای بسیاری در مورد آن سخن رانده اند و از جمله القاب عبارتند از: حضرت خدیجه (سلام الله علیها) قبل از ولادت، در کتاب آسمانی انجیل که بر حضرت عیسی نازل شد به عنوان بانوی مبارکه و همدم مریم در بهشت یاد شده است، در آنجا که در توصیف پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) خطاب به عیسی چنین آمده: (نسله من مبارکه، وهی مونس أمک فی الجنة نسل او از مبارکه (بانوی پر برکت) است که همدم مادرت مریم در بهشت می‌باشد) (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۱۶، ص ۱۴۵)

۲. در عصر جاهلیت که وجود زن پاکدامن بسیار کم بود، و بسیاری از زنان به انحراف‌های عصر جاهلی آلوده بودند، حضرت خدیجه به خاطر قداست و پاکی در همه ابعاد، به عنوان «طاهره» [پاک سرشت و پاک روش] خوانده می‌شد. (عاملی، ۱۴۰۳، ج ۲، ص ۱۰۷)

۳. شخصیت خدیجه در همان عصر آن چنان چشمگیر و مورد احترام خاص و عام بود که او را با عنوان «سیده نسوان» [سرور زنان] می‌خواندند. (محلاتی، ۱۳۸۵، ش، ج ۲، ص ۲۰۷)

بنابراین حضرت خدیجه (سلام الله علیها) در دوران قبل از اسلام ملقب به طاهره و سیده النسوان بودند.

مقامات ایشان بعد از اسلام آوردن

یکی از مقامات حضرت خدیجه (سلام الله علیها) بعد از اسلام آوردن آنست که آن حضرت بانویی راست گفتار و درست کردار بوده است، از اینرو ملقب به «صدیقه» شد، و پیامبر اکرم از وی تعبیر به «صدیقه» می کرد و خطاب به جبرئیل فرمود: «هذه صدیقه أمتی (تهرانی، ۱۳۹۵، ص ۱۶۷)

مقام حضرت نزد خداوند و روایات

حضرت خدیجه (سلام الله علیها) با فداکاری‌های بسیار به این جایگاه دست یافت به گونه‌ای که خداوند و جبرئیل به او سلام رساندند و هنگام رحلت از بهشت برای ایشان کفنی فرستاده شد. حضرت خدیجه نخستین ام المؤمنین است که در قرآن مجید به عنوان یکی از زنان پیامبر مورد توجه است، و به طور شخصی نیز در سوره «ضحی» آیه هشتم به نام و اوصاف او اشاره گردیده است. حضرت خدیجه پس از ازدواج با پیامبر همه اموالش را قبل از اسلام و بعد از آن، در اختیار پیامبر گذاشت، تا آن حضرت هرگونه که خواست آن اموال را در راه خدا به مصرف برساند، به گونه‌ای که پیامبر که فقیر بود بی نیاز شد، و خداوند در مقام بیان نعمت‌های خود به پیامبر اکرم از جمله می فرماید:

«و وجدک عائلا فأغنی؛ خداوند تو را فقیر یافت و بی نیاز نمود» این که نام وی در آدرس مذکور در قرآن مجید مورد عنایت قرار گرفته، در تفسیرهای عامه و خاصه و در روایات اهل بیت آمده است، و تصریح کرده اند که مراد از «بی نیاز ساختن پیامبر» مال و بخشش خدیجه بود که همه را در طبق اخلاص گذاشته و برای پیشرفت دین مبین اسلام در اختیار پیامبر قرار داد.

ج: خدیجه (سلام الله علیها) در روایات

در روایت اسلامی از طریق شیعه و اهل تسنن نقل شده، از زبان پیامبر و امامان معصوم در شأن و مقام ارجمند ام المؤمنین حضرت خدیجه کبری (سلام الله علیها) سخن فراوان با تعبیرات گوناگون به میان آمده است.

در اینجا نظر شما را به نمونه‌هایی از آن گفتار جلب می‌کنم.

۱. پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمود: جبرئیل نزد من آمد و گفت: ای رسول خدا! این خدیجه است، هرگاه نزد تو آمد، بر او از سوی پروردگارش و از طرف من، سلام برسان: «وبشرها ببیت فی الجنة من قصب لا صخب ولا نصب» (مجلسی، همان، ج ۱۶، ص ۷)

«و او را به خانه ای از یک قطعه (از زبرجد) در بهشت که در آن رنج و نا آرامی نیست، مژده بده.

۲. پیامبر اکرم در تفسیر (آیه ۲۷ مطفین) «عیناً یشرّب بها المقربون؛ همان چشمه بهشتی که مقربان از آن می نوشند» فرمود: «المقربون السابقون؛ رسول الله، وعلی بن ابی طالب والأئمة، وفاطمه بنت محمد؛ «از مردان بسیاری به حد کمال رسیدند، واز زنان به درجه آخر کمال نرسیدند مگر چهار زن که عبارتند از: آسیه، مریم، خدیجه، فاطمه.

۳. امیر مؤمنان علی (علیه السلام) فرمود: «سادات نساء العالمین أربع: خدیجه بنت خویلد وفاطمه بنت محمد وآسیه بنت مزاحم و مریم بنت عمران؛» «سرور بانوان دو جهان چهار بانو است که عبارتند از: خدیجه، فاطمه، آسیه و مریم»

پیام این روایات این است که به رازهای عظمت مقام این بانوی ارجمند پی ببریم، وشایستگی های او را بشناسیم، واز او در مسیر تکامل به عنوان برترین الگو، پیروی کنیم. (حقیقی عطیه، بی تا، ص ۲۴)

آیت الله خراسانی خاطر نشان کرد: حضرت خدیجه (سلام الله علیها) زنی صاحب نام و اصیل بود که در زمان جاهلیت، با اخلاق، بزرگ منشی و ثروت فراوان در میان قریش جایگاهی والا پیدا کرد، به گونه ای که او را ملکه عرب و سیده بطحاء لقب دادند؛ زنی اندیشمند و فهیم که لیاقت همسری برترین مخلوق عالم، وجود مقدس پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مادری سرور زنان عالم، حضرت فاطمه (سلام الله علیها) را دارا بود.

همسری فداکار و عفیف بود که در راه محبت به همسر خویش از همه کس و همه چیز خود گذشت و تمام ثروتش را وقف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام کرد، به طوری که حتی به اندازه کفنی هم برای خود مالی باقی نگذاشت. (خراسانی وحید، بی تا، سایت عصر شیعه، ص ۳ و ۲)

حضرت خدیجه در احادیث معراج نبی

ابوسعید خدری می گوید: رسول خدا (ص فرمود: وقتی که در شب معراج جبرئیل مرا به سوی آسمانها برد و سیر داد، هنگام مراجعت به جبرئیل گفتم «آیا حاجتی داری» جبرئیل گفت «حاجت من این است که سلام خدا و سلام مرا به خدیجه برسانی» پیامبر صلوات الله علیه وقتی که به زمین رسید، سلام خدا و جبرئیل را به خدیجه ابلاغ کرد، خدیجه گفت «ان الله هو السلام ومنه السلام وإلیه السلام وعلی جبرئیل السلام همانا ذات پاک خدا سلام است و از او است سلام و سلام به سوی او باز گردد و بر جبرئیل سلام باد.»

برتری حضرت نسبت به حوا

ابن سعد مورخ عرب از قول آدم (علیه السلام) چنین می گوید:

«آدم در بهشت به حوا گفت یکی از مزایایی که خدا نصیب رسول الله کرد این بود که جفتی چون خدیجه نصیب او نمود و خدیجه پیوسته برای انجام رساندن مشیت خداوند به محمد کمک می کرد در صورتی که حوا سبب گردید که من در بهشت بر خلاف اراده خداوند رفتار نمایم» (مؤسسه جهانی سبطین، بی تا، مؤسسه جهانی سبطین، بی جا، ص ۷۳)

جایگاه ایشان نزد پیامبر

هر گاه انسانی در پیشگاه الهی از چنان مقامی برخوردار باشد، نگفته پیدا است که در نزد پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) نیز دارای منزلتی رفیع است چنانکه تاریخ نیز گواهی می دهد که محبوب ترین همسران پیامبر اکرم نزد او، خدیجه کبری بود. حضرت ۲۴ سال با حضرت خدیجه زندگی کرد و تا زنده بود به احترام او همسر دیگری اختیار نکرد. بعد از رحلت آن بانوی گرامی نیز پیامبر صلی الله علیه و آله او را فراموش نکرد و دائماً به یاد او بود که به نمونه‌هایی اشاره می شود:

۱. یاد خدیجه

«عائشه می گوید: رسول خدا از خانه بیرون نمی رفت، مگر این که خدیجه را به نیکی یاد می کرد و برای او استغفار می نمود. روزی از او یاد کرد، من حسد بردم و گفتم: خداوند جایگزین آن پیرزن به تو عطا کرده است! پیامبر شدیداً خشمگین شد.»

و ادامه می دهد: «خَدِجَةُ وَ أَيْنَ مِثْلُ خَدِجَةَ، صَدَّقْتَنِي حِينَ كَذَّبَنِي النَّاسُ وَ وَازْرَتْنِي عَلَي دِينِ اللَّهِ وَ أَعَانَتْنِي بِمَالِهَا؛ خدیجه و کجاست مثل خدیجه؟ او مرا تصدیق کرد آنگاه که مردم مرا تکذیب نمودند و با مال خود مرا بر دین خدا کمک و یاری کرد.»

این قضیه بارها تکرار شده است؛ از جمله روزی پیامبر اکرم در جمع همسران خویش حضور داشت و از خدیجه یاد نمود و در فراق او گریست. عائشه گفت: بر پیرزن سرخ روی از تیره بنی اسد می گریی؟ رسول خدا فرمود:

«صَدَّقْتَنِي إِذَا كَذَّبْتُمْ وَ آمَنْتَ بِي إِذْ كَفَرْتُمْ وَ وُلِدْتَ لِي إِذْ عَقِمْتُمْ. قَالَتْ عَائِشَةُ: فَمَا زِلْتُ أَتَقَرَّبُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ بِذِكْرِهَا؛ خدیجه روزی که شما مرا تکذیب کردید، تصدیق نمود و روزی که کفر ورزیدید او

به من ایمان آورد و فرزند برای من آورد و شما نازا بودید. عایشه اضافه می‌کند: همیشه این گونه بود که من با بیان خوبی‌های خدیجه به پیامبر خدا تقرب می‌جستم.»

۲. اظهار محبت به دوستان خدیجه

از آنجا که پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) شدیداً به خدیجه محبت و ارادت داشت، نسبت به دوستان و آشنایان او نیز اظهار محبت و دوستی می‌کرد. به همین جهت هنگام ذبح قربانی می‌فرمود: از گوشت آن برای دوستان خدیجه نیز ببرید؛ چرا که «إِنِّي لَأَحِبُّ حَبِيبَهَا؛ من دوستان خدیجه را نیز دوست می‌دارم.

و نیز روایت شده روزی پیرزنی بر پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله وارد شد، پیامبر او را مورد لطف و مهربانی قرارداد، پس از رفتن او عائشه علت آن همه لطف را جویا شد، حضرت فرمود: این بانو در زمان خدیجه بر من وارد می‌شد. (حسینی جواد، بی‌تا، سایت تخصصی حضرت خدیجه، ص ۷۴)

پیامبر آنقدر حضرت خدیجه را دوست داشت که سال رحلت ایشان را عام‌الحزن نامگذاری کرد و همواره به یاد ایشان بود و این بیانگر شخصیت والای حضرت خدیجه است.

نتیجه‌گیری

حضرت خدیجه (سلام الله علیها) در زمان خویش در سجایا و کمالات اخلاقی زبان زد و نمونه بود و به حق ایشان شایسته همسری پیامبر را داشت؛ از زندگی ایشان به این نتیجه می‌رسیم که خوب بودن وابسته به ابزار، زمان و مکان خاصی نیست و با کمک گرفتن از خدای متعال می‌توان به کمالات انسانی دست یافت مانند حضرت خدیجه که در جامعه‌ای پا به عرصه نهاد که انسانیت و وحدانیت بسیار کم‌رنگ شده بود ولی ایشان با توکل بر خدا خود را در برابر انحطاط و انحراف‌های آن زمان نگه داشت و ملقب به سیده نسوان و مادر سرور زنان عالم حضرت فاطمه (سلام الله علیها) شد.

منابع

۱. تهرانی، حسین، (۱۳۹۳)، *خصائص ام‌المؤمنین خدیجه کبری (س)*، قم: طوبای محبت.
۲. حسینی، جواد، (بی‌تا)، *مقام حضرت خدیجه در پیشگاه خدا و رسول اکرم (ص)*، ناشر سایت تخصصی حضرت خدیجه (س).
۳. حقیقی عطیه، (بی‌تا)، *سیمای حضرت خدیجه (س)*، ناشر سایت تخصصی حضرت خدیجه (س).

۴. خراسانی، وحید، (بی تا)، نگاهی به منزلت حضرت خدیجه در بیانات آیت الله وحید خراسانی، منبع سایت عصر شیعه.
۵. در وصف حضرت خدیجه کبری (س)، ناشر مؤسسه جهانی سبئین.
۶. عاملی، سیدجعفر مرتضی، (۱۴۱۵ق)، الصیحیح من سیره النبی الاعظم (ص)، بیروت: دارالهادی.
۷. القاب حضرت خدیجه، مؤلف واحد تحقیقات مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان.
۸. مجلسی، محمدباقر، (۱۴۰۳ق)، بحار الانوار، بیرو: مؤسسه الوفاء.
۹. محلاتی، ذبیح الله، (۱۳۸۵)، ریاحین الشریعه: ترجمه دانشمندان بانوان شیعه، تهران: دارالکتاب اسلامی.